

УДК 37.011.3(73) – 051

С. ШАНДРУК

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ТЕНДЕНЦІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ США У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

У статті робиться аналіз вітчизняних порівняльно-педагогічних досліджень з проблеми професійної підготовки американських вчителів як важливе джерело для визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні; вивчається питання розвитку, функціонування та реформування системи професійної педагогічної освіти; досліджується реформування системи освіти відповідно до потреб забезпечення безперервного характеру освіти.

Ключові слова: порівняльно-педагогічне дослідження, система професійної підготовки вчителів.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція України до європейського та світового освітнього простору, особливості якої пов'язані з природою глобальних процесів, зі специфічними умовами розвитку суспільно-економічного, політичного та культурно-освітнього життя нашої країни, зумовлює необхідність розв'язання ряду складних проблем. До них, згідно з “Національною доктриною розвитку освіти” (2002 р.), належать передусім такі, як підвищення якості освіти, налагодження моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні; децентралізація управління освітою шляхом розширення державно-громадського партнерства у соціальній сфері; структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення безперервного характеру освіти; формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг; розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти тощо. [4, 3].

Важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні є вивчення та аналіз досвіду підготовки вчителів за кордоном. Вітчизняні науковці приділяють належну увагу проблемам професійної підготовки й діяльності вчителя та присвятили свої порівняльно-педагогічні дослідження таким аспектам: філософські та ідеологічні основи сучасних освітніх реформ у розвинених країнах (Н.В. Абашкіна, В.М.Жуковський, І.А.Зязюн, Т.С.Кошманова, М.Ю. Красовицький, В.Г. Кремень, Н.М.Лавриченко, О.П.Лещинський, А.П.Максименко, І.С. Руснак, А.А. Сбруєва, О.В.Сухомлинська, В.В.Червонецький та ін.); шляхи формування світового освітнього простору (Т.М.Десятов, І.А.Зязюн, Л.П. Пуховська, А.А. Сбруєва, С.О.Сисоева, О.В.Сухомлинська та ін.); вплив глобалізаційних процесів на розвиток освіти (В.П.Кемінь, О.П.Лещинський, А.А. Сбруєва, В.В.Червонецький та ін.); інтеграція освіти в межах геополітичних регіонів (Н.М.Лавриченко, А.А.Сбруєва, В.В.Червонецький, Б.І.Шуневич та ін.); становлення і розвиток системи вищої освіти закордоном (Я.С. Колибаб'юк, А.П.Максименко, О.П.Лещинський, Б.І.Шуневич та ін.); розвиток та функціонування системи професійної освіти розвинених країн (Н.В. Абашкіна, Т.М.Десятов, Л.П.Пуховська та ін.); реформування педагогічної освіти та професійна підготовка вчителів на заході (Я.С.Колибаб'юк, Т.С. Кошманова, М.П. Лещенко, Л.П. Пуховська та ін.), зокрема формування педагогічної майстерності американських вчителів (Я.С.Колибаб'юк); особливості діяльності, розвитку та реформування систем середньої освіти розвинених країн (Н.В.Абашкіна, В.М.Жуковський, І.А.Зязюн, М.Б.Євтух, М.Ю. Красовицький, М.П.Лещенко, О.П.Лещинський, Л.П.Пуховська, І.С.Руснак, А.А. Сбруєва, О.В.Сухомлинська, В.В.Червонецький та ін.), зокрема підви-

щення ефективності та продуктивності діяльності середньої школи розвинених країн (О.П.Лещинський, А.А.Сбруєва, В.В.Червонецький та ін.); перспективи розвитку системи післядипломної освіти на заході (Т.С. Кошманова, О.І. Огієнко та ін.), зокрема освіта дорослих (О.І.Огієнко); розвиток неперервної освіти за рубежом (Н.В.Абашкіна, Т.М.Десятов, Т.С.Кошманова, М.П. Лещенко, І.С. Руснак та ін.); проблеми централізації та децентралізації управління освітніми системами розвинених країн (Т.С.Кошманова, М.Ю.Красовицький, А.П.Максименко, А.А.Сбруєва та ін.); особливості інноваційного освітнього менеджменту в розвинених країнах (О.В. Глузман, В.І.Луговий та ін.); розвиток дистанційної освіти в Європі та Північній Америці (Т.М.Десятов, Б.І. Шуневич та ін.); стандартизація змісту освіти розвинених країн (Н.М. Лавриченко, О.П. Лещинський, В.В. Червонецький, Б.І. Шуневич та ін.); розвиток виховної роботи школи в розвинених країнах (В.М. Жуковський, М.П. Лещенко та ін.); соціалізація учнівської молоді закордоном (Н.В.Абашкіна, Н.М. Лавриченко, Л.П. Пуховська, А.А. Сбруєва та ін.).

Метою статті є вивчення та аналіз вітчизняних порівняльно-педагогічних досліджень з проблеми професійної підготовки американських вчителів.

Наукові дослідження розгляданого питання. Сполучені Штати Америки мають вагомий педагогічний досягнення та розвинену систему професійної підготовки вчителів. Українськими науковцями проводилися порівняльно-педагогічні дослідження, які безпосередньо торкаються проблеми нашого дослідження – професійної підготовки вчителів середньої школи США. Значний інтерес у контексті нашого дослідження становлять роботи, предметом яких є вивчення шляхів реформування педагогічної освіти та професійного розвитку вчителів у США, зокрема такі докторські дисертації: В.М.Жуковський «Морально-етичне виховання в американській школі (30-і рр. XIX ст. – 90-і рр. XX ст.)»; Т.С.Кошманова «Розвиток педагогічної освіти у США (1960-2000 рр.)»; М.П.Лещенко «Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на матеріалах Великобританії, Канади, США)»; О.П.Лещинський «Розвиток змісту шкільного курсу фізики у Великій Британії, Німеччині та США (XIX–XX ст.)»; А.А.Сбруєва «Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.)»; Б.І.Шуневич «Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки».

Вдалі наукові розвідки з питань професійної підготовки вчителів США були зроблені з таких аспектів, як от: еволюція теорії і практики навчання (Н.В.Пацевко); проблеми реформування середньої освіти (М.О. Шутова); організація підготовки вчителів (В.С.Дикань, М.В.Нагач, І.В. Пасинкова, І.В.Пентіна, К.В.Рибачук, Л.Є.Смалько); зміст педагогічної освіти (О.І.Пономарьова); формування професійної компетенції вчителів (А.Д.Онкович, Т.Г.Чувакова); формування педагогічної майстерності вчителя (Р.М.Роман); трансформація професійних функцій вчителя (І.В. Гушлевська).

Аналіз проблеми та напряму дослідження. Система професійної підготовки вчителів середньої школи в США ще не вивчалась, хоча окремі аспекти її розвитку були предметом вивчення українськими педагогами-компаративістами.

А.А. Сбруєва в своїй докторській дисертації «Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX - початок XXI ст.)» з'ясувала, що найбільш активних та радикальних змін протягом останніх десятиліть зазнали освітні системи розвинених англомовних країн (США, Велика Британія (Англія), Канада, Австралія, Нова Зеландія). Звернення до їх реформаційного досвіду зумовлено цілим рядом причин, серед яких головними А.А. Сбруєва вважає такі:

- перетворення розвинених англомовних країн на провідну глобалізуючу силу сучасності (насамперед США, Велика Британія, Канада). Стереотипи реформаційних процесів, що є характерними для освітніх систем цих країн, активно поширюються на решту світу, передусім на країни, що розвиваються;

- активізація контактів між урядами розвинених англомовних країн у сфері освітньої політики. Їх результатами стало запровадження цілого ряду близьких за ідеологічними та концептуальними основами реформаційних стратегій;

- утворення представниками академічних громад розвинених англомовних країн єдиної інтернаціональної освітньо-теоретичної спільноти, на думку якої орієнтуються теоретики та практики освіти в усьому світі;

- активізація впливу освітньої політики розвинених англомовних країн на освітні програми впливових міжнародних політичних, економічних, фінансових, культурно-освітніх організацій і через них – на процеси освітніх змін в усьому світі;

- “англомовність” як об’єднувальна ознака групи країн, освітні системи яких стали об’єктом дисертаційного дослідження А.А.Сбруєвої, має глибокий сутнісний смисл. Мовна спільність є проявом спільного історичного коріння, суттєвою ознакою якого завжди була ліберальна політична традиція. Вона стала важливою умовою систематичних освітньо-політичних та академічних контактів, завдяки яким набула розвитку практика запозичень реформаційних ідей, а освітня теорія англомовних країн перетворилась на явище, що все більше набуває глобального значення. Крім того англійська мова є мовою глобального спілкування як у сучасних інформаційно-комунікаційних мережах, так і в міжнародних організаціях, що значно активізує вплив відповідних країн на всю світову спільноту [4, 3-4].

У своєму дослідженні «Розвиток педагогічної освіти у США (1960 - 2000 рр.)» Т.С.Кошманова стверджує, що «в умовах бурхливих інтеграційних процесів, які відбуваються сьогодні у світі, вітчизняні дослідники педагогіки усе частіше розглядають концептуально - організаційну модель педагогічної освіти як відкриту динамічну систему, що зумовлює необхідність вивчення не лише вітчизняного досвіду підготовки вчителів, але й досвіду світових освітніх систем і допомагає визначати нові підходи як стратегічний напрям розвитку педагогічної освіти в Україні» [3, 5].

О.П.Лещинський в докторській дисертації «Розвиток змісту шкільного курсу фізики у Великій Британії, Німеччині та США (XIX - XX ст.)» зазначає, що освітня система має велику інертність, пов’язану з її структурою, що охоплює великі маси людей, нагромадженим фондом підручників, приладів та методик навчання. Консервативність системи також підтримується способом контролю змісту навчального предмета і знань учнів, прийнятним у даному суспільстві [2, 25]. Дослідник упевнений в тому, що без зміни в статусі, освіті та поглядах учителів масова реформа освітньої галузі не відбудеться.

Б.І.Шуневич, на підставі вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду, стверджує, що система освіти має бути здатною адаптуватися до мінливої ситуації, оскільки вона являє собою одночасно і спосіб передачі знань, і практику [5, 6-7].

А.А.Сбруєва визначила, що реформи середньої освіти розвинених англомовних країн 90-х рр. XX – початку XXI ст. здійснювалися на ідеологічних засадах, витоками яких є традиції неокласичної ліберальної, неоконсервативної та демократичної політичної думки. Цілі освітніх реформ формувалися під впливом провідних принципів цих традицій. «У демократичній традиції пріоритетними є принципи інтеграції в діяльності освітньої системи цілей та цінностей розвитку суспільства (соціальна справедливість, рівність, солідарність), кожного конкретного індивіда і національної економіки (ефективність, конкурентоспроможність, повна зайнятість трудових ресурсів); збереження загальноосвітньої школи, яка слугує символом рівності в освіті та відсутності соціальної селекції; демократичного контролю освіти місцевою громадою; довіри до вчителя як до професіонала у виборі шляхів удосконалення діяльності освітньої системи та у підвищенні її ефективності; вільного вибору освітніх послуг як демократичного права громадян» [4, 15].

Проте в своїй докторській дисертації Т.С.Кошманова пише про «несистемний» характер підготовки вчителів у США. «Той факт, що поняття “система” не можна застосовувати до підготовки вчителів (чи навіть до вищої освіти в цілому) стає самоочевидним, коли проаналізувати найпростіше визначення цього поняття: ціле, що складається з частин у правильному порядку, згідно з деякою схемою або планом». [3, 91-92].

Дослідниця була вражена відчуттям цілеспрямованості або відданості, притаманного ШКВ (школа, коледж, відділ освіти) професійної педагогічної освіти, але з тим зазначає, що дуже важко знайти порядок, схему чи план на регіональному, не говорячи вже про національний рівень. У своїй роботі Т.С.Кошманова говорить про відмінність американської системи освіти від європейських систем освіти й особливо від східноєвропейських – більш керованих, аніж ринкових, із централізованою владою, яка більш чи менш твердо контролює й втручається у процес функціонування системи освіти.

На відміну від Європи, й зокрема України, де підготовка вчителів для національних шкіл є обов'язком держави або уряду, в США Федеральний уряд не втручається у підготовку вчителів. Уряд не вирішує, де буде надаватися педагогічна підготовка, не дає рекомендації стосовно методів, змісту, сертифікації чи ліцензування. «Федеральне втручання до світу освіти з метою десегрегації шкіл, захисту громадянських прав, допомоги етнічним меншинам і проведенню війни бідності, яку проголосив Президент Джонсон, – склало серію сміливих політичних ініціатив, за якого, однак, не було жодної дії щодо реформування підготовки вчителів, так само не було видно жодних рекомендацій для реалізації у школах нових національних цілей. Штати і ШКВ педагогічної освіти були залишені напризволяще щодо розробки нових курсів і програм, які мали підтримувати реалізацію запроваджених до національної освітньої системи широких реформ». [3, 91-92].

Складність і заплутаність стали реальністю, що вражає іноземця, який досліджує сферу підготовки вчителів США. Поняття ШКВ педагогічної освіти вміщує велику інституційну диверситивність. Т.С. Кошманова пише: «американські вчителі можуть проходити професійну підготовку в дуже малих університетських відділах з лише кількома викладачами, так само як у величезних коледжах, з сотнями учасників. Між крихітними “майстернями” підготовки вчителів, з одного боку, і масивними фабриками, з іншого, можна знайти будь-яку різноманітність серед 1300 закладів педагогічної освіти» [3, 92].

Т.С.Кошманова описує різноманітність/несхожість закладів педагогічної освіти за формою власності (приватні або державні), за розміром (великі або малі), за рівнем акредитації (лише бакалаврська підготовка або магістратура й докторантура). «Навіть відмінність між “державний” і “приватний” дуже “слизька”, оскільки багато державних університетів отримують великі фінансові прибутки з приватних джерел, в той час як більшість відомих приватних закладів отримують великі фонди з таких державних джерел, як особисто федеральний уряд чи науково-дослідні центри. Річ у тім, що немає простої категоризації: навіть підкатегорії невловимі. Це свідчить про гнучкість і силу цієї системи. У ринковій культурі нічого немає постійного, будь-якої хвилини все може “піти вгору” або “впасти” без усіляких спроб з боку виконавців центральної мети навчального закладу». [3, 93-94].

Т.С. Кошманова характеризує підготовку вчителів в Америці, як гетерогенну, «зроблену з дивного асортименту частин і розмірів, які дуже вільно визначаються». [3, 94]. Дослідниця стверджує, що на противагу сильним гомогенним національним системам, американська педагогічно-освітня система здається дуже хаотичною, відображаючи реальність, яка за своєю природою дуже комплексна, диверситивна та поліморфічна.

Підхоплюючи думку про диверситивність В.М.Жуковський дослідив, що у 80–90-х роках ХХ ст. американське суспільство переживало процес переходу від індустріальної до науково-технічної фази, яка змінила мікросоціум людини й вивела життя, інтереси та діяльність американців далеко за межі своєї країни. Тим самим було актуалізовано питання підготовки людини до життя в полікультурному та багатонаціональному середовищі. Нині ця тенденція стала визначальною і є чи не найбільшим завоюванням сучасної американської педагогіки та системи освіти. [1,17].

Про диверситивність форм професійної підготовки в системі вищої освіти говорить і Б.І.Шуневич в своїй дисертації «Розвиток дистанційного навчання у вищій шко-

лі країн Європи та Північної Америки»: «За останнє десятиліття у всьому світі активно створюються і розвиваються так звані академічні і корпоративні віртуальні університети, академії, інститути, факультети, коледжі, центри, тобто освітні організації, які не мають фізичних корпусів, класів, лабораторій, студентських гуртожитків, та інших атрибутів традиційних академічних навчальних закладів. Навчання студентів у віртуальних закладах ведеться тільки через комп'ютерні мережі, наприклад через глобальну мережу Інтернет або корпоративну мережу Інтранет». [5, 9-10].

Висновки. Таким чином, важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні є вивчення та аналіз досвіду підготовки вчителів за кордоном. В.М.Жуковський, Т.С.Кошманова, А.А.Сбруєва та інші дослідники говорять про відмінність американської децентралізованої ринкової системи освіти від європейських керованих централізованих освітніх систем. На відміну від Європи, й зокрема України, де підготовка вчителів для національних шкіл є обов'язком держави або уряду, в США Федеральний уряд не втручається в підготовку вчителів. Вітчизняні науковці характеризують систему професійної підготовки вчителів у США, як гетерогенну, хаотичну, комплексну, диверситивну та поліморфічну.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Отримані при дослідженні результати можуть слугувати теоретичною базою для подальшого більш глибокого і конкретного вивчення системи професійної підготовки вчителів середньої школи в США з метою адаптації позитивного досвіду, який співвідноситься зі специфікою завдань модернізації вітчизняної освіти.

Список використаних джерел

1. Жуковський В.М. Морально-етичне виховання в американській школі (30-і роки XIX ст. – 90-і роки XX ст.): автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.01 / В.М.Жуковський; РВВ НУ «Острозька академія». – Острог, 2005. – 25с.
2. Лецинський О.П. Розвиток змісту шкільного курсу фізики у Великій Британії, Імеччині та США (XIX - XX ст.): автореф. дис... докт. пед. наук: 13.00.01 / О.П. Лецинський; НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2005. – 36 с.
3. Кошманова Т. С.. Розвиток педагогічної освіти у США (1960 - 2000 рр.): Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Тетяна Сергіївна Кошманова; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 589 с.
4. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.): Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / А.А. Сбруєва; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2005. – 38 с.
5. Шуневич Б.І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: автореф. дис. ... д – ра пед. наук: 13.00.01 / Шуневич Богдан Іванович; Ін – т вищ. освіти АПН України. – Київ, 2008. – 36 с.

Стаття надійшла до редакції 29. 01. 2012.

Шандрук С.

Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко, Украина

ТЕНДЕНЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ США В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ

В статье делается анализ отечественных сравнительно педагогических исследований по проблеме профессиональной подготовки американских учителей как важный источник для определения стратегических направлений развития педагогического образования в Украине; изучается вопрос развития, функционирования и реформирования системы профессионального педагогического образования; исследуется реформирование системы образования в соответствии с потребностями обеспечения непрерывного характера образования.

Ключевые слова: сравнительно педагогическое исследование, система профессиональной подготовки учителей.

Shandruk S.

Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko, Ukraine

TENDENCIES OF PROFESSIONAL PREPARATION OF US TEACHERS IN NATIONAL PEDAGOGICAL THEORY

The analysis of native comparative pedagogical researches on the problem of professional preparation of the American teachers as an important source for determination of strategic directions of development of pedagogical education in Ukraine is made in this article; the question of development, functioning and reformation of the system of professional pedagogical education is studied; reformation of the system of education in accordance with the necessities of providing of continuous character of education is investigated.

Keywords: *comparative pedagogical research, system of professional preparation of teachers.*

УДК: 159.923 (092) (072.2)

В. ШЕВЧУК

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

В.Ф. МОРГУН ЯК ОДИН ІЗ ЛІДЕРІВ ВІТЧИЗНЯНОГО МАКАРЕНКОЗНАВСТВА (ДО 65-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

У статті розкрито життєвий та творчий шлях Володимира Федоровича Моргуна – кандидата психологічних наук, професора. Вчений відомий своїми численними працями у сфері психології особистості, вікової та педагогічної психології. Досить вагомим є також його внесок у вивчення психолого-педагогічної спадщини А.С. Макаренка.

Ключові слова: *науковий доробок В.Ф.Моргуна, історія української психології і педагогіки, макаренкознавство.*

Розвиток української психологічної науки на сучасному етапі характеризується активними дослідженнями, які репрезентують особливості її становлення та закономірності розвитку. Вивчення історії розвитку вітчизняної психологічної науки неможливе без дослідження внеску окремих персоналій в розвиток теоретичних та прикладних основ науки. Видатні постаті в науці, які є фундаторами наукових напрямків чи наукових шкіл формують навколо себе творчий колектив однодумців та послідовників. Таким лідером сучасної полтавської психологічної школи є В.Ф. Моргун, відомий своїми фундаментальними працями в галузі психології особистості, психодіагностики, вікової і педагогічної психології.

Наукову основу дослідження персоналій в історії української психології складає методика історико-психологічного портрету фахівця [1]. Дана методика передбачає вивчення життєвого шляху, наукового доробку вченого у сфері психології.

23 березня 2012 року виповнюється 65 років Володимиру Федоровичу Моргуну – кандидату психологічних наук, професору, завідувачу кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, члену спеціалізованої вченої ради Університету менеджменту освіти НАПН України із загальної й педагогічної та вікової психології, члену редколегій журналів «Постметодика», «Імідж сучасного педагога», «Етика і естетика педагогічної дії», «Психологія і особистість», почесному професору Всесвітньої науково-освітньої академії (Болгарія), члену ради Товариства психологів України і співзасновнику його Полтавського обласного осередку, члену правління Міжнародної та Української асоціації Антона Макаренка, члену Української асоціації політичної психології.